

"Hamborg Herberg" og senere "Postgården"

I al væsentlighed har redaktionen kopieret denne tekst fra en anden hjemmeside med lokalhistorisk indhold og har tilføjet diverse relevante oplysninger.

Der er desværre ingen kildeangivelse på den originale tekst, men den store rigdom på detaljer er med til at sandsynliggøre artiklens rigtighed.

Det var Hans Holst, der var ejer af "Hamborg Herberg", da det sammen med det meste af Skomagergade gik op i luer ved den store brand i 1735.

Ejendommen brændte helt ned og Hans Holst omtaler i sin skadesopgørelse bygningen til gaden som en toetages ejendom med tegltag, indrettet til »Logementer ganske commode« (bekvemme værelser) med 24 senge med »sparlagner« (forhæng), 16 par hørlærreds lagner, 22 par blågarnslagner, 10 dusin servietter, 12 sølvskeer, 40 stole og 26 borde. Endvidere er 4 af de 12 kakkelovne ødelagt ved branden.

Skaderne på øl og vin m.m. beskrives således:

40 tdr. malt vurderet dl 53 daler

rhinskvind 8 daler

rødvind 7 daler

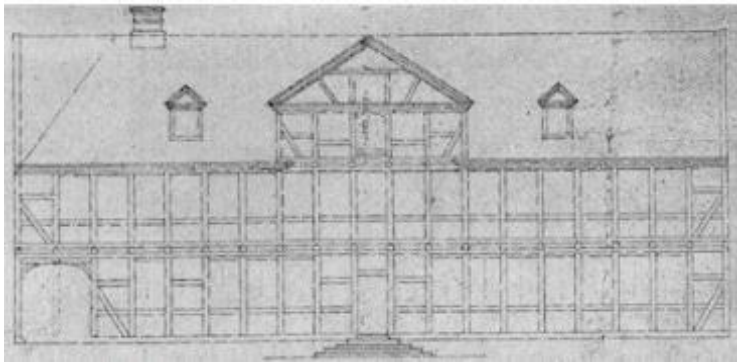
2 halve ammer fransk vind 16 daler

6 fade vind 8 daler

8 tdr. godtøl 16 daler

I alt en skade på ejendom og løsøre på 3.039 daler, hvortil kommer - som Holst meget fromt udtrykker sig - "mange små ting i gården, i stuer og køkken, som ikke så vel kan huskes, behagede det Gud, som havde givet det, igen at tage".

Efter branden i 1735 gik Hans Holst straks i gang med planer til et nyt gæstgiveri. Alle byggeplaner skulle godkendes af magistraten, som krævede ensartet byggeri af æstetiske grunde.

Holst fik udarbejdet en fin tegning (billedet), der viser en statelig ejendom på 19 fag i to etager med en gavlkvist på 5 fag og med en port i den østre ende. Antallet af fag blev dog ændret til 20, altså ligesom den nedbrændte ejendom.

Magistraten forlangte, at porten blev placeret midt i bygningen af æstetiske grunde ("for bygningens anseelse"), men det ville Holst ikke finde sig i og klagede skriftlig til stiftamtmanden, som jo havde tilsyn med købstædernes administration. Hans Holst gjorde gældende i sit velformulerede brev, at det ville blive kostbart at følge magistratens krav, da kælderen - som åbenbart ikke var berørt af branden - derved ville forsvinde. Endvidere hed det i brevet: "Derforuden er det til commodite (bekvemmelighed) for de logerende, især når store og høje herskaber skulle blive natten over, at indkørslen er ved en side udi gården og ikke så nær logementerne (værelserne)". Med andre ord ville ingen få søvn i øjnene, hvis vogne skrumlede ud og ind gennem en port i midten af bygningen.

Resultatet var, at stiftamtmanden gav ham medhold. Hans Holst skrev desuden et andet brev til stiftamtmanden - som han muligvis kendte personlig - for at få gode råd. Han var nemlig ikke sikker på at han kunne skaffe den fornødne kapital og fik så den ide, at der i kirkerne kunne laves en indsamling, men han var klar over, at det krævede kongens tilladelse og at det måske ville blive taget ilde op af kongen. Det har sikkert ikke tiltalt den pietistiske Christian 6., at der skulle samles penge ind i kirken til et gæstgiveri. Desuden skete hele genopbygningen i byen med store donationer netop fra kongen. I øvrigt var det almindeligt, at man på den tid, hvor brandforsikringsselskaber ikke fandtes, søgte kongen om tilladelse til - som det hed - »at sætte bækken for kirkedøren«, hvor bidragydere kunne lægge deres bidrag til en brandramt. Vi kender ikke stiftamtmandens svar, men han har nok mundtligt frarådet Holst at benytte denne fremgangsmåde.

I 1738 solgte Hans Holst gæstgiveriet "Hamborg Herberg" til Christian Ulrich Bech, som fik bevilling 11. april 1738. Han havde i nogle år været ridefoged på Det adelige Jomfrukloster i Roskilde - en stilling han beholdt efter købet.

Bech lagde sig i 1741 ud med apoteker Jørgen Stær, idet Bech gjorde gældende, at Stær i strid med 1695 forordningen modtog rejsende mod betaling og han forlangte

en erstatning på 200 rdl., men apotekeren påstod at disse rejsende blot var venner, som ikke ville logere i de offentlige gæstgiverier.

Mere interessant end retsprotokollerne er en mere fortrolig redegørelse til stiftamtmanden fra magistraten, der søger at belyse, hvorledes de ønsker sagen ordnet. Inden sagen blev rejst "har prinser, storkanslerinder og andre standspersoner logeret på apoteket" forklarede magistraten og oplyser videre, at "siden apotekeren ankom til Roskilde i 1723 har fornemme rejsende uden indsigelse fra de privilegerede gæstgivere logeret på apoteket, selvom de ikke alle kunne kaldes hans venner". Selvom apotekeren blev frtaget denne praksis, ville værten i "Hamborg Herberg" alligevel ikke vinde noget, "da fornemme rejsende måske ville indlogere sig i et af værtshusene på landet til stor skade for byen, da dens indbyggeres bedste næring til dels består udi øl og brændevins salg til de fremmede og til de rejsende herskabers domestiquer (tjenere)".

Magistraten kunne tænke sig at apotekeren fik lov til at modtage rejsende fra »denne provins« (dvs. Sjælland) men ikke fra andre provinser eller udlandet - fyrster og prinser dog undtaget. Et af magistratens fire medlemmer var Anders Rasmussen Lange - en stenrig spekulant og kræmmer med salg og fremstilling af øl og brændevin. Det var ham, der trak i trådene.

Gæstgiveren havde efter sit privilegium retten på sin side, men tabte ikke desto mindre sagen, angiveligt fordi apotekeren nu fremlagde sit privilegium på at måtte modtage »bekendte rejsende«. Blækket var dog knap nok tørt på det fremlagte kongelige privilegium, idet ansøgning herom og udtalelse hos stiftamtmanden skete endnu medens sagen verserede ved retten. Apotekerprivilegiet fra 1723 nævner intet om ret til at indlogere fremmede ja, så sent som i 1721 havde den tidligere apoteker Bartholomæus søgt herom, men fået afslag.

"Hamborg Herberg" havde 7 værelser, hvoraf værelse nr. 1 - som var det fornemste - var udstyret således i 1751:

- 1 sengested med omhæng
- 2 olmerdugs underdyner
- 2 hoveddyner
- 1 blåstribet trækkepude
- 1 blåstribet overdyne med dun
- 1 stort slagbord
- 1 tebord
- 6 højryggede stole

- 1 brunmalet bord
- 1 stort sort spejl
- 4 par gardiner med kapper
- 1 skindoverdyne
- 1 blåstribet overdyne
- 1 gråstribet overdyne.

De øvrige værelser var af faldende standard efter værelsesnumrene. Værelse nr. 7 havde sengested med grønt vadmelsomhæng og 2 senge til vognmænd samt 1 seng til karlene (måske postkarlene). Værelset havde plads til 7 personer.

Efter Bechs død i 1751 fortsatte enken et par år indtil hun i 1753 giftede sig med Erich Lyche, som var udlært købmandssvend fra Helsingør. Af magistraten fik han bevilling både som købmand og privilegeret gæstgiver. Kun to år senere - i 1755 - solgte han og flyttede med familien tilbage til Helsingør som købmand. Dette år blev madam Bech dog registreret som en af byens største skatteydere, så økonomien har været god nok.

Den nye køber var Niels Andersen Blik, som ejede »Prindsen« og derfor allerede havde den fornødne gæstgiverbevilling.

Allerede i 1759 solgte Blik gæstgiveriet til Niels Krarup, der tillige var vognmester.

Da Krarup døde i 1770 solgte hans »efterleverske« Anna Cathrine Schreiber "Hamborg Herberg" til stads- og amtsmusicus Philip Bartholomæus Schreiber, som var kommet til Roskilde i 1760 og af amtmanden var beskikket til at være "instrumentist (musiker) udi Roskilde by såvelsom Roskilde amt og skal være forpligtet med musik for billig betaling opvarte godtfolk i byen og amtet, som til bryllupper, barsler og andre værtskaber, der måtte forlange hans tjeneste".

Schreiber havde eneret på at optræde som musiker, naturligvis bistået af nogle svende. Fra byen fik han et årligt honorar mod at levere musikken ved officielle lejligheder. Ligesom sin forgænger var han vognmester og ansvarlig for postfolkene, herunder instruktion i den rette brug af posthornet, hvortil han i hvert fald har været kvalificeret.

I 1780 fik gæstgiver Schreiber stillingen som stadsinstrumentist i København. Han solgte »Hamborg Herberg« for 4.650 rigsdaler til Ole Andersen Zimmer, der i skødet kaldes kgl. majest. privilegeret herberger og vognmester i Roskilde. Købet finansieredes i øvrigt af datidens lokale pengetanke, nemlig Domkirken med en førsteprioritet på 2.000 rdl. og Duebrødre kloster med en andenprioritet på 1.200 rdl.

To år efter blev Zimmer tillige postmester i Roskilde og i 1787 fik han endog brev på at postmesterstillingen skulle følge gæstgiveriet - i sig selv en betænkelig afgørelse, som betød at Zimmer ved salg kom til at bestemme, hvem der skulle være postmester - en afgørelse der ellers alene tilkom kongen.

Det skulle da også snart vise sig, at denne konstruktion var problematisk. Da Zimmer døde ville enken gerne fortsætte, men Generalpostamtet havde ingen tiltro til hendes kvalifikationer. Aftalen fra 1787 kunne man dog ikke se bort fra og udgangen blev, at Generalpostamtet købte gården for 7.000 rdl. og lejede den ud til J. S. Johne.

Efterfølgeren J. S. Johne var en "postfører" fra Lolland. Han rykkede nu ind i "Hamborg Herberg" som lejer, men alligevel med en større personlig investering, finansieret med lån fra postvæsenet. Den gamle gæstgivergård var således en tid ejet af postvæsenet og navnet Postgården fortrængte det gamle navn.

Postvæsenet bekostede nu en omfattende istandsættelse af det efterhånden noget nedslidte gæstgiveri og postmester Johan Sigismund Johne stod efter istandsættelsen for Roskildes formentlig tidligste turistreklame affattet på fransk, tysk og dansk, hvor han anbefalede sig "til de fremmedes aftrædelse på deres gennemrejse. De vil sammesteds såvel i sådan henseende, som og til natteløgis antræffe bekvem lejlighed; og hvad enhver efter behag måtte forlange, skal anvendes al bestræbelse for, såvel i henseende til renlighed som prompte beværtning og billig behandling".

Løssøret bestod dengang af "10 komplette og 5 folkesenge hvortil 46 bolsterunderdyner, 15 overdyner 45 bolsters lange puder og 10 trækkepuder, 20 par hørlagenslagener, 26 par hørlærreds pudevær og 20 par blårlærreds lagener, 16 spejle, 30 store og små borde, 1 sofa med madrasser og puder til 8 stole og 2 hjørne stole, 1 mindre ottoman, 6 stole, 1 canopee og 6 guldlæderstole, 6 franske lænestole, 6 grønne damask stole, 6 blåternede stole, 2 dusin bordstole, 12 drejels fine og grove duge, 60 drejels servietter, 26 sølvspiseskeer, 21 sølvtheskeer, 2 sølvpotageskeer, 2 sølvpunchskeer, 3 sølvsukkerklemmer, 1 sølvsukkerskrin, 1 sølvsukkerbøsse, 1 sølvfiskeske, 1 sølvtomling. 2 sølvbægere. Endvidere 2 kommoder af mahogni med marmorplader 1 chatol med skab, 2 chatoller uden skab, 1 ridehoppe, 2 malkekøer, 3 kobbervaskekedler, 1 børstekedel, 3 kobber boullions kedler, 5 store og små kobber pottager, 6 kobber kasseroller, 2 kobber melon forme. 1 (kobber) stor "stue sop med låg" (bowl?), 2 kobber the- og 2 kaffekander, 1 æbleskivepande, 1 kobber tørvespand, 4 maskiner af kobber (temaskiner), 2 messingkedler, 10 tinfade og 10 tintallerkener".

I 1804 ændrer stedet navn til Postgården, og det regnes som byens fineste herberg.

Postmester Johnes fugleskydningsskive, som findes på Roskilde Museum, viser lidt af herlighederne med en stor veldækket sal, hvor han optræder i rød frakke med pokal i hånden. For Johne blev det dog ingen dans på roser. Han kunne ikke klare den store

arbejdsbyrde rent fysisk. Der var 18 munde at mætte og det kneb ham gevaldigt at klare betaling af leje og renter.

Fotograferet af Bennie Hansen

Efter et par år i Roskilde blev J. S. Johne forflyttet til Nyborg som postmester der. En adskillelse af postmester og gæstgiverfunktionen blev efterhånden en realitet. Ejendommen blev i 1806 solgt til postmester Malling, som var den sidste, der både var postmester og gæstgiver. Han sad der dog ikke ret længe. Allerede 1813 købte Jens Pedersen Postgården.

Denne havde kort tid forinden forpagtet stedet og han drev det nu i en meget lang periode helt frem til 1857.

Til gæstgiveriet hørte en stor have og en keglebane og i gæstestuen var der billard. Allerede i 1791 var der også opnået tilladelse til at anlægge en skydebane til skiveskydning på betingelse af at »der ikke bruges kanoner«. Ligesom tidligere blev der fra ejendommen også drevet landbrug, bl.a. ved leje af et stykke af byens jord på Roskilde Mark. I Jens Pedersens tid har mange kendte personer boet på »Postgården«, bl. a. digteren H. C. Andersen, som foretrak stedet frem for »Prindsen«.

Det påhvilede stadig magistraterne i byerne at fastsætte takster. I Roskilde havde man i begyndelsen af 1800-tallet en trykt formular gældende for gæstgivere og kroholdere. Fra taksten dateret 6. september 1819 ses blandt andet, at "et kammer med seng, lys og tilbehør, fra 6 til 24 timer, uden varme" koster 4 mark (eller = 64 skilling). Til sammenligning var en arbejdsmands dagløn i efteråret 1819 24-32 sk. Der var dog også tænkt på de mindre velbeslåede, idet »natteleje for simple Folk« kunne fås for 10 sk., altså kun 1/6. Men ellers kunne folk med færre penge på lommen overnatte på landevejskroerne lige uden for byen, Hedekroen og Møllehusene.

Taksterne for drikkevarer indtaget "i den alm. krostue" var følgende:

- 1 sopken dansk brændevin 2 sk.
- 1 lidet glas øl 2 sk.
- 1 stort glas øl 3 sk.
- 1 flækket 2 sk. surbrød med smør og ost 4 sk.
- 1 pægl dansk brændevin 7 sk.
- 1 pægl mjød 7 sk.

Ved ordet sopken forstås det som drikkes én gang (en snaps). Ordet er beslægtet med det svenske: en sup.

Ville man ikke sidde i krostuen, var priserne højere, men udvalget til gengæld større og mere eksotisk, f.eks. "1 flaske vinkandel".

Efter ordbogen er kandel varm vin tilsat æg, sukker, kanel o. lign. En almindelig flaske rødvin koster 4 mark (= 64 sk.) og en flaske Madeira koster 2 rbd. (= 192 sk.). Desuden fås 1 bolle punch eller blot 1 sopken likør, konjak, fransk bræn-devin og meget andet, f.eks. "en flaske afbrændt rødvin", hvor alkoholindholdet reduceres ved afbrænding (opvarmning). For 2 mark. (= 32 sk.) fås "1 portion fin the, med maskine, sukker, fløde og tilbehør af 4 kopper". Ønskes almindelig te i stedet for den fine, men med samme tilbehør kan man spare 4 sk. og vil man nøjes med "1 spølkum thevand" fås det for 16 sk. (spølkum er en stor flad kop, ofte uden hank). 1 spølkum kaffe er lidt dyrere, dyrest er en portion chokolade. Er man sulten fås f. eks. "2 retter almindelig god tilstrækkelig middagsmad med tilbehør af brød, salt, sennep etc. til en person" for 4 mark (=64 sk.) altså samme pris som for overnatning.

Endvidere er der naturligvis priser på datidens "garageleje": "For en hest i 24 timer" 8 sk. og det dobbelte for "to heste og vogn i samme tid". Datidens "brændstof" er dyrt, idet en skæppe havre koster 48 sk.

1856 blev Postgaarden efter Jens Pedersen solgt for 22.500 rdl. til Niels Jensen, som fik borgerskab som gæstgiver 30. januar 1857.

Udbygningen af jernbanenettet øgede antallet af rejsende til gavn for byernes gæstgiverier på bekostning af landevejskroerne. For Postgaarden blev det dog en nedtur, da den var baseret på de hestetrukne diligencer og dagvogne, som efterhånden mere holdt ind ved jernbanestationerne, hvortil også postkontorerne flyttede. I 1859 var Roskildes postkontor i Hersegade 11

Hamborg Herberg, senere Postgården, ophører på et tidspunkt sin virksomhed, og stedet indrettes til købmandsgård.

Helt præcis hvornår overgangen købmandsgård finder sted er ukendt, men vi med stor sikkerhed at der er købmandsbutik i ejendommen i 1874, idet købmand Andreas Galberg bliver fuglekonge i "Roskilde og Omegns Fugleskydningsselskab" dette år, og på sin fugleskydningsskive afbilder Skomagergade 15 med sin købmandsbutik.

Købmandsgården rives ned 1964.